

процесів в реальному секторі економіки необхідно, щоб в монетарній політиці НБУ був передбачений комплекс заходів, які були б спрямовані на структурне коригування грошових потоків в економіці, створювали б умови для переважного спрямування грошових потоків на інноваційно-інвестиційні потреби реальної економіки, стимулювали б банки сконцентрувати свою діяльність саме на кредитуванні інвестиційних проектів в пріоритетних галузях економіки.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України / [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
2. Офіційний сайт НБУ / [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http:// www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua)
3. Геєць В. Від квазіринку до ринку та інвестиційного зростання // Дзеркало тижня, № 30, 21 серпня 2015 р.
4. Кричевська Т. О. Пріоритети та інструменти грошово-кредитної політики в сучасних умовах // Вісник Інституту економіки та прогнозування, 2014, с. 44-49.
5. Закон про Національний банк України / [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http:// www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua)
6. Савлук М. І. Грошові аспекти фінансової стабілізації // Вісник Інституту економіки та прогнозування, 2013, с. 47-50.
7. Дзюблюк А. В, Забчук Г. М. Ефективність монетарного впливу центрального банку на кредитне стимулювання розвитку виробництва // Фінанси України, 2012, № 7, с. 17-27.
8. Аржевітін С. М. Трансформація грошово-кредитних відносин у сучасній економіці України. – К.: Майстерня книги, 2009. – 384 с.

Коваленко В.В.

доктор економічних наук,

професор кафедри банківської справи

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

ВПЛИВ АСИМЕТРІЇ ІНФОРМАЦІЇ НА БАНКІВСЬКИЙ СЕГМЕНТ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація: У статті досліджено основні проблеми, пов'язані з асиметрією інформації, визначено її вплив на розвиток банківського сегменту фінансового ринку. Практичний вихід представленого дослідження міститься у формуванні інформації, що повинна відображатися у звітах про діяльність банків.

Аннотация: В статье исследованы основные проблемы, связанные с асимметрией информации, определено ее влияние на развитие банковского сегмента финансового рынка. Практический выход представленного исследования содержится в формировании информации, что должна отображаться в отчетах о деятельности банков.

Summary: Basic problems, related to asymmetry of information, are investigational in the article, her influence is certain on development of bank segment of financial market. The practical output of the presented research is contained in forming of information, that must be represented in reports on activity of banks.

Постановка проблеми. Банківська система України виступає головним сегментом фінансового ринку і єдиним джерелом зовнішнього фінансування для низки важливих секторів економіки. Кризові ситуації в банківському секторі особливо загострилися у 2008-2010 рр. і стали уроками для попередження криз у майбутньому або принаймні їх пом'якшення. Кризова ситуація на рівні окремого банку може виникати раптово або назрівати поступово.

Для розуміння природи розладів у сфері фінансів необхідно зважати на існування на фінансових ринках асиметрії інформації між кредиторами та позичальниками. Розлади на фінансових ринках, як наслідок асиметрії інформації, можуть призводити до скорочення надання кредитів позичальникам, і тим самим призвести до падіння інвестицій та економічної активності. У цьому разі банки виявляються неспроможними повністю виконувати свою роль фінансових посередників, значно погіршується їх фінансова стійкість.

Стійкий вплив асиметрії інформації на ринку банківських послуг спонукає його учасників до прагнення за знаннями і інформованістю, подоланню ризику і невизначеності інвестиційних трансакцій. Тому, асиметрія інформації тримає фінансовий ринок в тонусі. Чим сильніше цей стан, тим менше упевненість учасників ринку в тому, що інформаційна складова їх мотивацій достатня для ухвалення рішень. Звідси виникає прагнення підібрати необхідні засоби, здатні нівелювати інформаційну асиметрію і забезпечити зниження ризику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням впливу асиметрії інформації на розвиток банківського сегменту фінансового ринку присвячено значну кількість наукових праць, зокрема фундаментальні дослідження провідних зарубіжних учених Дж. Акерлофа [1], Дж. Стігліца [2], М. Спенса [3], Дж. Стиглера [4], К. Дж. Эрроу [5], Ж. Тироля [6] та ін.

Належне місце в розробці цієї проблематики займають праці відомих українських економістів, до яких належать Я. Андреевої [7], Т. Болгар [8], О. Зверякова [9], І. Івасіва [10], В. Огієнко [11], О. Пластуна [12], Н. Шульги [13] та ряд інших. Але недостатньо дослідженими залишаються питання щодо нівелювання наслідків асиметрії інформації у розвитку банківського сегменту фінансового ринку.

Мета статті – обґрунтування основних передумов виникнення асиметрії інформації у діяльності банків та визначення основних напрямів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. У загальному розумінні під асиметрією інформації розуміється положення, при якому один суб'єкт ринку має в розпорядженні важливішу і повнішу інформацію, ніж інший зацікавлений суб'єкт ринку. Уперше проблему невизначеності якості на ринку зношених автомобілів позначив в 1970 році Джордж А. Акерлоф [1].

На практиці не всі економічні суб'єкти мають можливість одержати повний і рівноцінний доступ до інформаційних ресурсів. Як відзначають учені Е. Бленкеспур, Г. Міллер і Х. Вайт, відзначають, що великі фірми у порівнянні з невеликими фірмами та приватними інвесторами мають, безсумнівно, більше можливостей в одержанні необхідної інформації [14].

Б. Айхенгрін, вважає, що асиметрія навколишнього інформаційного середовища ставить перед інвесторами непросте завдання вибору напряму інвестування своїх коштів, тому що в умовах відсутності достовірної й точної інформації досить складно визначити, коли і як асиметрія інформації відіб'ється на їхньому бізнесі [15].

Тому розуміння процесів виникнення асиметрії інформації на рівні банківської системи, її вплив на поведінку банків та клієнтів є актуальним завданням для сучасної економічної науки, системи регулювання банківської діяльності.

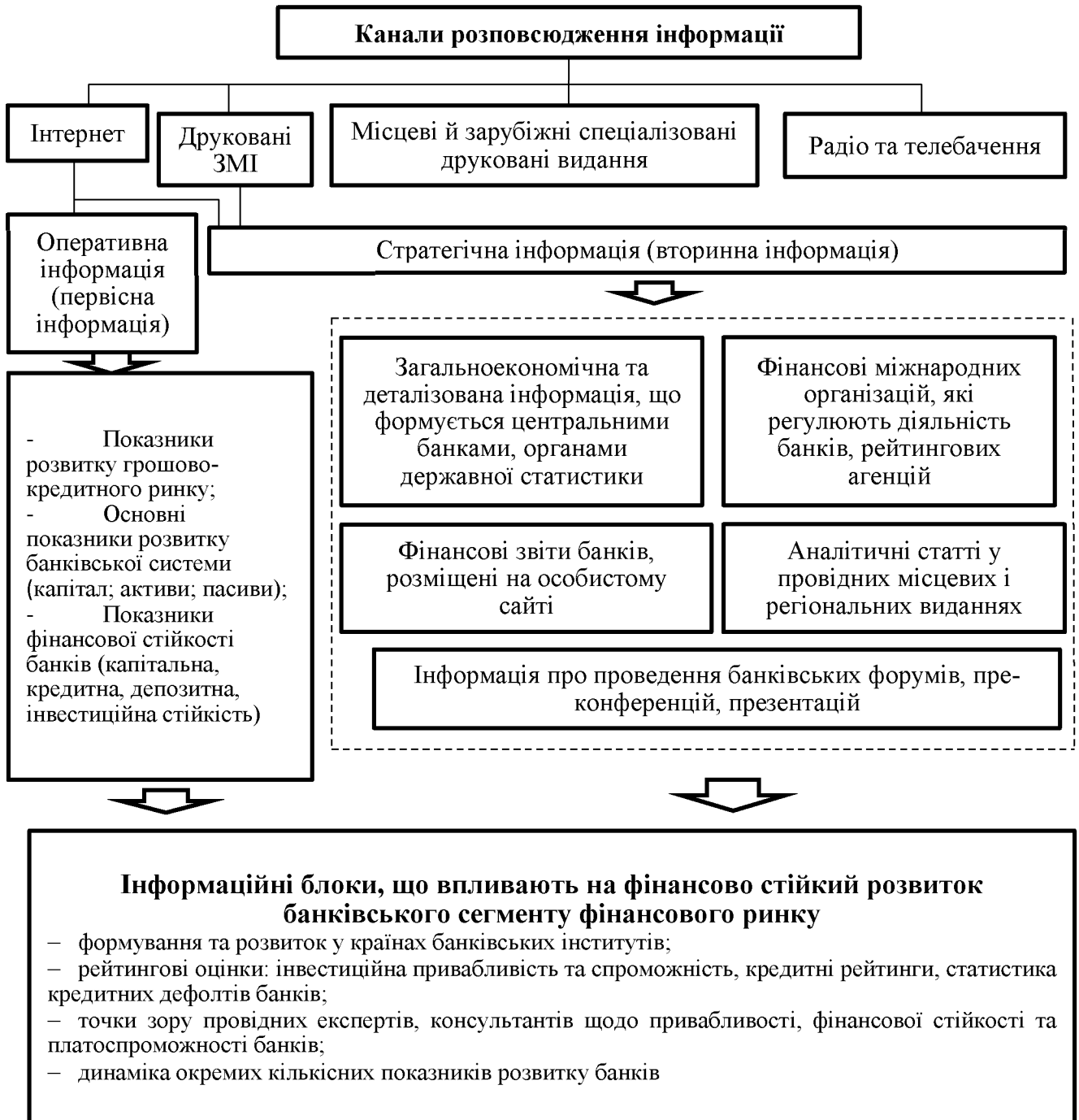
Слід відмітити, що на ринку банківських послуг, при наданні кредиту банки навмисно занижують процентні ставки відносно рівноважного рівня і здійснюють раціонавання кредиту, вимагаючи його надійного заставного забезпечення. Банки розуміють, що високі процентні ставки можуть відлякати в першу чергу клієнтів, що мають помірно рентабельні проекти і не схильних до ризику. З іншого боку, недобросовісний клієнт може погодитися на будь-які процентні ставки, аби отримати кредит. Таким чином, знижуються кількість ризикових проектів, що приймаються для кредитування, і питома вага недобросовісних позичальників.

Асиметрія інформації у банківському сегменті фінансового ринку виникає впершу чергу через не виконання основних принципів Базельського комітету з банківського нагляду щодо розкриття інформації. Так, у відповідності до третьої компоненти Базель II «Ринкова дисципліна», банки повинні публікувати чітку кількісну і якісну інформацію про ризики, капітал, принципах і процедурах управління ризиком. До основних сфер розкриття інформації віднесено: вимоги до капіталу банку за основними критеріями ризику; субкомпоненти зважених за ризиком активів; політика банку стосовно управління ризиками: кредитного, процентного, ринкового, операційного, торгового портфеля; структура кредитного портфеля; кредитний ризик, покритий заставними зобов'язаннями; сумнівні та прострочені кредити; інформація щодо оцінки забезпечення банківських позичок; нереалізовані збитки та дохід з інвестиційного портфеля; результати стрес-тестинга торгового портфеля; до банків, що використовують IRB (фундаментальний підхід на підставі внутрішніх рейтингів (F-IRB) та удосконалений підхід на підставі внутрішніх рейтингів (A-IRB)) додатково вимагається опис систем внутрішніх рейтингів і процедур за кожним портфелем [16, с. 34-35].

На рис. 1 представлено канали розповсюдження та інформаційні блоки про діяльність банків та їх фінансову стійкість.

Основними каналами розповсюдження інформації сьогодні, як правило, є Інтернет, друковані ЗМІ, місцеві й зарубіжні спеціалізовані друковані видання, радіо та телебачення. Використовуючи ці інформаційно-комунікаційні засоби, споживач банківських послуг може за відносно короткий проміжок часу одержувати певну інформацію (достатність капіталу банків, структура активів та пасивів, депозитна, кредитна і інвестиційні політики, рейтинг банків тощо); оперативно для невідкладного її використання. За способом отримання ця інформація є первісною. Вона, зазвичай, повністю не розкриває всіх особливостей функціонування банківських інститутів. Тому споживач банківських послуг може звернутися до стратегічної інформації, яка вже пройшла первинну обробку й узагальнення і є середньостроковою або довгостроковою інформацією, що відрізняється глибиною й тривалим охопленням періодом. За способом отримання ця інформація є вторинною.

З огляду на представлений рис. 1, розглянемо низку інформаційних блоків, які можуть впливати на поведінку споживачів банківських послуг і відобразити асиметрію інформації:

Рис. 1. Канали розповсюдження та зміст інформації про функціонування банківських інститутів

Складено з урахуванням [9, с. 47; 11, с. 325]

1. Формування та розвиток у країнах банківських інститутів. Ефективна система регулювання та нагляду за розвитком банківських інститутів сприяє підвищенню фінансової стійкості банків та їх привабливості. Так, можна виділити два рівні впливу:

– *Регулювання на міжнародному та регіональному рівнях.* До організацій міжнародного рівня віднесено: Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Базельський комітет з банківського нагляду, Рада з фінансової стабільності, Організації ООН. До організацій регіонального рівня входять: регіональні банки розвитку, органи регулювання ЄС, багатосторонні регіональні організації (офшорна

група банківських контролерів, Асоціація наглядових органів Латинської Америки та Карибського басейну), Форум банківських контролерів *SEANSA*, Комітет *GCC*. Карибська група, Арабський комітет банківського нагляду.

До основних компетенцій представлених організацій віднесено: стандартизація та уніфікація антикризового законодавства різних країн світу; розробка індикаторів фінансової стійкості; виділення загальної системи стандартів фінансової звітності банківської діяльності; фінансова, інформаційна та професійна допомога в період фінансових криз.

– *Регулювання на національному рівні:*

- Центральні банки та національні регулятори: Federal Reserve System (США), Office of the Superintendent of Financial Institutions (Канада), Financial Market Authority (Австрія, Нідерланди), Financial Supervisory/Services Authority (Данія, Естонія, Угорщина, Швеція), Financial and Capital Market Commission (Латвія), Financial Sector Supervisory Commission (Люксембург), Financial Service Centre (Мальта), Kredittilsynet (Норвегія), The Interministerial Committee for Credit and Savings (Італія), Bank of England, Prudential Regulation Authority (Велика Британія);

- Національні мегарегулятори: Central Bank of Ireland (Ірландія), Banque de France, Prudential Control Authority (Франція), Bank of Greece, Capital Market Commission (Греція), Bank of Lithuania (Литва), National Bank of Belgium, Financial Services and Markets Authority (Бельгія), Deutsche Bundesbank (Німеччина), Національний банк республіки Казахстан.

До компетенцій представленої групи регуляторів відносять: проведення превентивних заходів нагляду за діяльністю банків; рання діагностика фінансових проблем банків; співпраця з «проблемними» банками; оздоровлення банків (надання додаткових фінансових ресурсів, зміна організаційної структури банків, оптимізація кадрової політики тощо); створення системи страхування депозитів; встановлення нормативів банківської діяльності.

В Україні до представленої групи регуляторів відносять *Національний банк України* (здійснення ефективного банківського нагляду за банками; організація, координація та контроль за діяльністю тимчасових адміністрацій та ліквідаторів банків; забезпечення моніторингу за поверненням банками стабілізаційних кредитів, отриманих від НБУ; видача ліцензій на здійснення валютних операцій банкам, іншим фінансовим установам, організація контролю за даними операціями, розроблення та вдосконалення методологічної бази з питань регулювання діяльності банків і банківського нагляду, здійснення комплексного аналізу діяльності банківської системи України); *Фонд гарантування вкладів фізичних осіб* (участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією НБУ; здійснення процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку, в тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організація відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку); *Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку* (здійснення державного регулювання та контролю за емісією та обігом цінних паперів і похідних (деривативів) на території України) [17, с. 64].

2. Рейтингові оцінки: інвестиційна привабливість та спроможність, кредитні рейтинги, статистика кредитних дефолтів банків. Представлена група інформації характеризується незалежною оцінкою діяльності банків, яка не завжди співпадає з оцінкою національних регуляторів. До таких рейтингів можна віднести на міжнародному рівні рейтингових агенцій Standard&Poor's, Moody's і

Fitch Ratings; на національному рівні – рейтингове агентство «Рюрик»; рейтинги асоціації українських банків, рейтинги незалежної асоціації банків України; Бизнес – Forbes Україна; Credit Reting.

3. Точки зору провідних експертів, консультантів щодо привабливості, фінансової стійкості та платоспроможності банків.

Публічні виступи провідних експертів, звернення керівників країн до світового бізнес-співтовариства в процесі проведення економічних форумів, одержання приватних консультацій, у т.ч. у фінансових посередників тощо, може сигналізувати про рівень привабливості та спроможності банків.

4. Динаміка окремих кількісних показників розвитку банків. Слід зазначити, що показники (цільові орієнтири системи) використовуються для того, щоб задовольнити вимоги не тільки банківської системи, а й споживачів банківських продуктів. Це відбувається шляхом досягнення екстремальних (максимальних, мінімальних) значень критеріїв. Систему показників доцільно поділити на дві групи: перша включає характеристики динаміки процесів у системі, друга – споживчі оцінки при її реалізації. Для кожної групи можна сформулювати оптимізаційну задачу [18].

Як приклад, в табл. 1 представлено порівняння результатів зведеного рейтингу ТОП 25 банків, ринку роздрібних вкладів, розраховані як середнє арифметичне балів кожного банку, отриманих шляхом переведення офіційних рейтингів у 9-бальну шкалу станом на 08.03.2015 р. ринку роздрібних вкладів у межах нового випуску дослідження «Аналітичний огляд банків України. Депозити. 2015 March. – Bankografo.com» та рейтингу стійкості банків від порталу «Мінфін», якій являє собою щоквартальну оцінку діяльності банків на підставі інформації з офіційних і відкритих джерел.

Таблиця 1

**Порівняння рейтингів стійкості найбільших банків України
за різними джерелами інформації [19; 20]**

Назва банку	Джерело інформації									
	Аналітичний огляд Bankografo.com		Портал «Мінфін»						Власна оцінка фінансової стійкості	
			Загальний рейтинг		Стресостійкість		Лояльність вкладників			
	рейтинг	місце	рейтинг	місце	рейтинг	місце	рейтинг	місце	рейтинг	місце
Альфа-Банк	8,5	2	4,45	1	3,44	8	4,80	3	78	1
Промінвестбанк	7,3	5	3,50	9	3,90	2	3,80	7	68	2
ВТБ Банк	8,0	3	3,20	13	4,07	1	3,00	8	65	3
Ощадбанк	6,3	8	3,78	7	3,44	7	4,88	2	64	4
Приватбанк	7,0	6	3,53	8	3,8	3	4,60	4	62	5
Уксоцбанк	9,0	1	4,02	5	2,78	11	4,60	4	62	6
Укрсиббанк	9,0	1	4,32	2	3,58	5	4,40	5	61	7
Райффайзен Банк Аваль	6,0	9	4,19	3	3,51	6	4,20	6	60	8
ПУМБ	5,5	10	3,80	6	3,46	8	4,80	3	55	10

Укексімбанк	8,0	3	4,14	4	3,27	9	5,0	1	53	11
Сбербанк Росії	6,5	7	3,26	11	3,65	4	4,20	6	47	12
Банк Фінанси та Кредит	4,0	12	2,70	14	2,54	13	4,20	6	43	13
Укргазбанк	7,5	4	3,48	10	2,50	14	3,80	7	42	14
ОТП Банк	6,0	9	3,22	12	2,71	12	4,40	5	34	15
Надра Банк	-	13	-	16	-	15	-	10	33	16

Зазначимо інформацію, яка зазвичай піддається асиметрії на ринку банківських послуг: можливість і порядок зміни відсоткової ставки за вкладом/позичкою протягом терміну договору; умови пролонгації; розмір відсоткової ставки (декларується так звана «дохідність», або відсоткова ставка річна); комісії (за здійснення розрахунково касового обслуговування), за зняття коштів (у відділеннях банку, у власних банкоматах банку, у банкоматах інших банків), за зарахування коштів (у відділеннях банку, у власних банкоматах банку, у банкоматах інших банків).

Висновки. Для зниження рівня асиметрії інформації у процесі забезпечення антикризової фінансової стійкості, банківським установам необхідно дотримуватися низки принципів, серед яких: адекватність системи показників завданню виявлення й оцінки глибини розгортання кризи та її окремих фаз, проведенню діагностики передумов для її посилення або послаблення; наявність належного інформаційного забезпечення для розрахунку значень показників, проведення динамічного і порівняльного аналізу; можливість накопичення статистичної бази стосовно рівня та динаміки зміни показників, що з часом стане інформаційною передумовою розробки спеціальних моделей діагностики кризи і загрози банкрутства; охоплення показниками всіх найважливіших напрямів (сфер) оцінки фінансового стану банків; ці показники мають відображати кризові явища, притаманні діяльності банків, або джерела виникнення подібних явищ; наявність оптимальної кількості показників для кожного напрямку дослідження, вилучення з їх складу тих показників, які дублюють один одного (використання методу головних компонентів) [9, с. 46].

Наявність асиметричної інформації на фінансових ринках призводить до виникнення проблем помилкового вибору і ризику недобросовісної поведінки, які тісно пов'язані з ефективністю функціонування цих ринків. Рішення цих проблем полягає у формуванні і продажі інформації, в державному регулюванні, спрямованому на збільшення інформаційної прозорості фінансових ринків, в необхідності надання забезпечення при укладенні боргового зобов'язання або наявності значного власного капіталу фірми, а також проведенні моніторингу і введенні обмежень на можливі види діяльності. Основна ідея міркувань полягає в тому, що наявність проблеми «безбілетника» для цінних паперів (акцій, облігацій та ін.), що обертаються на ринку, обумовлює істотне підвищення ролі фінансових посередників, зокрема банків, у фінансуванні бізнесу в порівнянні з цінними паперами.

Література:

1. Акерлоф Дж. Рынок «лимонов»: неопределенность качества и рыночный механизм / Дж. Акерлоф // THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем. – 1993. – Вып. 5. – С. 95-104.

2. Стиглиц Дж. Глобализация: тревожные тенденции / Дж. Стиглиц; пер. с англ. Г. Г. Пирогова. – М.: Национальный общественно-научный фонд. – 2003. – 304 с.
3. Спенс М. Следующая конвергенция. Бедующее экономического роста в мире, живущем на разных скоростях / М. Спенс; пер. с англ. А. Калинин. – М.: Изд-во Института Гайдара, 2012. – 336 с.
4. Стиглер Дж. Экономическая теория информации / Дж. Стиглер // Вехи экономической мысли. – Т. 2: Теория фирмы / под ред. В. М. Гальперина. – СПб: Экономическая школа, 2000. – С. 507-529.
5. Эрроу К. Дж. Возможности и пределы рынка как механизма распределения ресурсов / К. Дж. Эрроу // THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем. – М.: НАЧАЛА-ПРЕСС, 1993. – Т. 1. – Вып. 2. – С. 5-22.
6. Тироль Ж. Рынки и рыночная власть. Теория организации промышленности / Ж. Тироль. – Экономическая школа, 1993. – 786 с.
7. Андреева Я. С. Транспарентність кредитної діяльності банків: необхідність, сутність, властивості / Я. С. Андреева // Науковий вісник Хмельницького технологічного університету. – 2014. – № 7. – С. 47–53.
8. Болгар Т. М. Проблеми процесу прозорості саморозкриття банківської інформації / Т. М. Болгар // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2011. – Вип. 33. – С. 15–21.
9. Зверяков О. М. Асиметрія інформації та її вплив на забезпечення фінансової стійкості банківської діяльності / О. М. Зверяков // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 9-10(2). – С. 45-48.
10. Івасів І. Б. Транспарентність банківської діяльності / І. Б. Івасів // Фінанси, облік та аудит: наук. зб. – К.: КНЕУ, 2005. – Вип. 6. – С. 55–66.
11. Огиенко В. И. Асиметрія інформації в інвестиційних процесах / В. И. Огиенко, О. В. Луняков // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 1(127). – С. 320-334.
12. Пластун О. Л. Роль біржової інформації в оцінці рівня інформаційної асиметрії / О. Л. Пластун // Вісник Університету банківської справи Національного банку України: збірник наукових праць. – № 2(17). – 2013. – С. 102–107.
13. Шульга Н. П. Вплив інформаційної прозорості діяльності банків на їх ринкову дисципліну // Н. П. Шульга, К. А. Бусько // Ринок цінних паперів України. – 2014. – № 8. – С. 3–10.
14. Blankespoor E., Miller G., White H. (2011) Firm Dissemination, Direct-Access Information Technology and Information Asymmetry // Working Paper // ssm.com.
15. Eichengreen B. (2003). Capital flows and crises. Cambridge: MIT Press, Massachusetts. – 385 p.
16. Коваленко В. В. Банківський нагляд: навч. посібник / В. В. Коваленко. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 262 с.
17. Коваленко В. В. Антикризові заходи банківського регулювання: міжнародні стандарти і вітчизняна практика / В. В. Коваленко, Ю. О. Гаркуша // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1(34) – С. 63-69.
18. Зверяков М. І. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської систем / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко // Фінанси України. – 2012. – № 4 – С. 3-12.
19. Аналітичний огляд банків України. Депозити. 2015 March. – Bankografo.com
20. Рейтинг стійкості банків за 1 квартал 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua/banks/rating/>.